

НАУКОВІ ШКОЛИ

DOI: 10.33270/02242802.116

УДК 343.98(477)

Гідний внесок професора В. П. Бахіна в підготовку та атестацію юридичних кадрів вищої кваліфікації України

Вивчення слідчої практики є базою для всіх теоретичних розробок криміналістики, узагальнення досвіду їх реалізації в практичній діяльності. З певною долею умовності можна сказати, що криміналістика – узагальнений досвід розкриття і розслідування злочинів.

В. П. Бахін

АЛЕКСАНДРЕНКО Олена,

кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7593>;

ЖЕНУНТІЙ Володимир,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності Національної академії внутрішніх справ м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0578-1494>

Анотація. Проаналізовано шлях становлення професора В. П. Бахіна як знаного вченого-криміналіста, одного з очільників кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ. Окреслено коло наукових інтересів В. П. Бахіна, його внесок у подальший розвиток криміналістики, запропоновані ним перспективні напрями наукових досліджень та їх подальший розвиток у дисертаційних дослідженнях його учнів. Визначено роль і внесок професора В. П. Бахіна як одного з керівників кафедри криміналістики у розвиток наукових досліджень і здобутків кафедри. Зазначено, що В. П. Бахін забезпечував наукове консультування підготовкою 11 докторських і 40 кандидатських дисертацій з криміналістики, він єдиний серед фахівців спеціальності 12.00.09, який має такі високі результати. Розглянуто внесок учнів В. П. Бахіна у розвиток започаткованих ним напрямів криміналістичних досліджень кафедри криміналістики та судової медицини НАВС. Проаналізовано об'єкт і предмет, наукову новизну та практичну значущість дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, виконаних за наукового консультування В. П. Бахіна. Виокремлено внесок учнів професора В. П. Бахіна в розроблення напрямів наукових досліджень з удосконалення слідчої діяльності та криміналістичних методик розслідування злочинів на підставі вивчення слідчої практики.

Ключові слова: криміналістика; дисертаційне дослідження; наукова школа; кафедра криміналістики та судової медицини; Національна академія внутрішніх справ; слідча практика.

Історія статті:

Отримано: 01.10.2024

Переглянуто: 21.10.2024

Прийнято: 31.10.2024

Рекомендоване посилання:

Александренко О., Женунтій В. Гідний внесок професора В. П. Бахіна в підготовку та атестацію юридичних кадрів вищої кваліфікації України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 2 (28). С. 116–123. doi: 10.33270/02242802.116.

Вступ

У вересні 2024 року виповнилося 92 роки від дня народження видатного українського вченого-правознавця, талановитого криміналіста, доктора юридичних наук, професора полковника міліції у відставці Володимира Петровича Бахіна (1932–2016) – ученого, який зробив вагомий внесок у розвиток криміналістики, започаткувавши нові напрями наукової діяльності, що були продовжені його учнями й послідовниками на посадах очільників кафедри, виховав плеяду вчених-криміналістів, які успішно продовжили наукові дослідження свого вчителя, створивши власні наукові школи.

Результати й обговорення

Науково-педагогічна діяльність доктора юридичних наук, професора, академіка Міжнародної слов'янської академії наук Володимира Петровича Бахіна становить понад 50 років, з них понад 35 років було присвячено викладанню та проведенню наукових досліджень у закладах вищої освіти (на факультетах) юридичного профілю України. Одразу зазначимо, що саме у вишах України виявилися у всій повноті властиві Володимир Петровичу риси талановитого криміналіста, природженого педагога, чуйного вихователя, мудрого керівника й старанного дослідника-правознавця. У цих закладах остаточно визначилися та утвердилися напрями наукових досліджень Володимира Петровича: проблеми криміналістичної тактики; методологічні основи криміналістики; питання методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, проблеми вивчення та вдосконалення слідчої практики.

Упродовж 1979–1985 років Володимир Петрович очолював кафедру криміналістики Київської вищої школи МВС СРСР імені Ф. Е. Дзержинського (нині – кафедра криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ).

У листопаді 2024 року кафедра відзначила 60-річчя від дня утворення, а її історію не можна уявити без В. П. Бахіна, за часів керівництва якого кафедра, за високою оцінкою Р. С. Белкіна (знаного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора, наукового консультанта В. П. Бахіна під час підготовки ним докторської дисертації) була визнана однією з найкращих у системі навчальних закладів МВС серед аналогічних кафедр.

Протягом 1985–1996 років Володимир Петрович – доцент, а згодом – професор кафедри криміналістики юридичного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

1996 року Володимир Петрович повернувся до Національної академії внутрішніх справ

України професором кафедри криміналістики і пропрацював на цій посаді до 2000 року. Упродовж 2000–2016 років працював на посаді професора кафедри кримінального права, кримінального процесу і криміналістики Національного університету Державної податкової служби України.

Володимир Петрович є автором понад 300 наукових і практичних праць, серед яких 3 монографії, 12 розділів у підручниках із криміналістики, 18 навчальних посібників, понад 100 наукових статей та інших публікацій з актуальних проблем криміналістики, криміналістичної тактики і методики, судової експертизи.

Багатий досвід педагогічної та науково-дослідницької діяльності, накопичений Володимиром Петровичем, сприяв його активній участі в підготовці та атестації юридичних кадрів вищої кваліфікації. Майже 30 років В. П. Бахін був членом спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій з юридичних спеціальностей на юридичному факультеті Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, у Національній академії внутрішніх справ, Національній академії Служби безпеки України, Національному університеті Державної податкової служби України.

Напрями наукових пошуків і розвиток наукових інтересів професора В. П. Бахіна продовжено в роботах його учнів. Неперевершеним досі залишається внесок Володимира Петровича в поступ теорії криміналістики шляхом безпосередньої участі в підготовці та захисті дисертацій докторантами й аспірантами. У цьому напрямі він встановив своєрідні рекорди щодо здійснення консультування під час підготовки 11 докторських і наукового керівництва 40 кандидатських дисертацій.

Статус керівника й консультанта Володимир Петрович мав під час підготовки й захисту дисертацій А. В. Іщенком (1983, 1997), В. С. Кузьмічовим (1986, 1996), П. В. Цимбалом (1992, 2010), С. С. Чернявським (2002, 2010), Г. П. Власовою (Цимбал) (2006, 2014), а також був консультантом у докторських дисертаціях Є. Д. Лук'янчикова (2005) і Н. С. Карпова (2008), керував підготовкою та захистом кандидатських дисертацій їхніми синами – Б. Є. Лук'янчиковим (2001) і О. Н. Карповим (2011).

Деякі дисертаційні роботи учнів В. П. Бахіна (Г. П. Власової, І. В. Гори, В. А. Колесника) мають обмежений доступ.

Епіграфом до нашої роботи було обрано вислів Володимира Петровича про слідчу практику та її значення для криміналістики – цитату з його книги «Криміналістика. Проблеми і думки (1962–2002)» (вийшла друком у Києві 2002 року), у якій автор окреслив свої погляди щодо актуальних проблем криміналістичної науки за 40 років відданого служіння їй (Bakhin, 2002). Слід зазначити, що перший і єдиний на той час серед учених-криміналістів країн

колишнього СРСР В. П. Бахін основну увагу зосередив на вивченні саме слідчої практики, питаннях її вдосконалення. Цій темі він присвятив свою докторську дисертацію «Слідча практика: проблеми вивчення і вдосконалення» та монографію з такою самою назвою (обидві роботи надруковано в Києві 1991 року) (Bakhin, 1991a; 1991b). Цю проблематику продовжили аналізувати його учні.

Об'єктом дисертаційного дослідження В. С. Кузьмічова, першого доктора юридичних наук, наукове консультування підготовкою дисертації якого за темою «Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення» (12.00.09) (захист відбувся 30 жовтня 1996 року) здійснював В. П. Бахін, є слідча діяльність, її природа та сутність, криміналістичні прийоми й засоби, принципи ефективного їх використання для виконання завдань кримінального судочинства (Kuzmichov, 1996, p. 4).

У дисертації комплексно досліджено природу й сутність слідчої діяльності, прийоми та засоби її здійснення, обумовленість останніх характером й особливостями слідчої діяльності. У такому вигляді ця проблема на той час ще не поставала в наукових дослідженнях як самостійний об'єкт. Вивчення слідчої діяльності на рівні закономірностей її функціонування надало можливість глибше висвітлити сутність проблеми, яку розглядали на масиві матеріалу з огляду на тенденції розвитку наукового знання (Kuzmichov, 1996, p. 7).

У дисертаційній роботі сформульовано й уточнено низку положень, понять і категорій, окреслено їх місце та роль у концепції слідчої діяльності, визначено закономірності її організації та функціонування. Виявлено тенденції розвитку наукового знання про криміналістичні прийоми здійснення слідчої діяльності, виокремлено напрями подальшого їх становлення та формування; крім того, розроблено корисні рекомендації з удосконалення правового, методичного й організаційного забезпечення застосування прийомів і засобів реалізації слідчої діяльності, а також щодо підвищення професійного рівня кадрів слідчо-криміналістичної спеціалізації.

На думку В. С. Кузьмічова, положення та висновки, сформульовані в дисертації, надають можливість визначити найважливіші напрями наукового пошуку в цій галузі, глибше вивчити природу і специфіку слідчої діяльності, стимулювати розроблення найефективніших прийомів і засобів її здійснення. Автор також вважав, що розроблені пропозиції та рекомендації нададуть можливість практичним співробітникам на вищому рівні виконувати завдання з вибору та застосування криміналістичних прийомів і засобів вирішення слідчих ситуацій, проводити аналіз, оцінювати ефективність отриманих результатів. На переконання науковця, положення дисертаційного дослідження може бути використано в

навчальному процесі вишів України під час розроблення навчально-методичної документації, організації та проведення занять, виконувати роль навчально-методичного забезпечення для курсу кримінального процесу та криміналістики (Kuzmichov, 1996, p. 7-8).

Предметом дисертаційного дослідження А. В. Іщенка на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень» (захист відбувся 26 лютого 1997 року) були такі три соціальні реалії: а) криміналістична наука як система знань, які відображають її витoki, формування, розвиток і сучасний стан; б) сучасні методологічні проблеми криміналістики; в) науково-дослідна діяльність та її результати, тобто процес формування нових знань відповідно до напрямів й інтенсивності досліджень, власне криміналістичні знання, їх зміст та спрямованість (Ishchenko, 1996, p. 4).

Фактично в роботі було розроблено концептуальний підхід до поглибленого, детального, систематичного вивчення криміналістичної науки як цілісної системи знань, що охоплює: 1) обґрунтування розширеного трактування розуміння змісту й визначення предмета криміналістики; 2) наукові засади використання наукознавчих підходів у дослідженні проблем криміналістичної науки й визначенні перспектив її розвитку; 3) систему функцій та відповідних завдань криміналістики в сучасних умовах; 4) аргументацію положення про наявність фундаментальних і прикладних знань у межах криміналістики та їх визначення; 5) окреслення основних тенденцій розвитку дисертаційних досліджень проблем судової експертології та пріоритетних напрямів наукових пошуків у цій галузі; 6) розширення історичних меж та уявлень про середовище і витoki виникнення криміналістичних знань; 7) концепцію формування та розвитку криміналістичних знань, основи періодизації цих процесів; 8) відображення історії, сучасного стану та напрямів дисертаційних досліджень з проблем криміналістики в Україні; 9) визначення напрямів і тенденцій наукових розробок з питань судової експертизи в дослідженнях вітчизняних учених; 10) характеристику тенденцій розвитку проблем методики розслідування злочинів у дисертаціях українських криміналістів та конкретизацію змісту і структури методик; 11) пропозиції з удосконалення організації, планування та координації наукових досліджень з криміналістики, упровадження їх результатів у правоохоронну та педагогічну практику (Ishchenko, 1996, p. 6-7).

Предмет дисертаційного дослідження Є. Д. Лук'янчикова на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти)» (12.00.09) (захист відбувся 30 вересня 2005 року) – проблеми застосування норм чинного кримі-

нально-процесуального й оперативно-розшукового законодавства, відомчих правових актів у досудовому провадженні, функції суб'єктів інформаційного забезпечення та додержання законності з використанням наукових методів і технічних засобів у процесі проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів (Lukianchukov, 2005, p. 5).

У дисертації вперше у вітчизняній науці кримінального процесу з використанням методологічних положень теорії кримінально-процесуального права, криміналістики й інших прикладних галузей знань комплексно досліджено структуру досудового провадження в кримінальних справах, стан регулювання КПК України галузі діяльності органів дізнання і слідства в цих стадіях кримінального судочинства та його недоліки, обґрунтовано висновки і пропозиції щодо їх усунення. Досліджено відповідність окремих процесуальних інститутів і текстових конструкцій норм кримінально-процесуального законодавства і Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», відомчих нормативних актів приписам Конституції України й міжнародно-правовим актам про захист прав, свобод, честі та гідності людини, а також з питань здійснення судочинства під час провадження дізнання і досудового слідства, визначено шляхи й напрями вдосконалення цих форм досудового провадження, оновлення їх нормативно-правового регулювання та розроблено основи окремого криміналістичного вчення – інформаційного забезпечення розслідування злочинів (Cherniavskiy, 2010, p. 6).

До найважливіших теоретичних і практичних результатів за темою дослідження віднесено, зокрема, такі: а) уперше було доведено, що покладення на органи дізнання здійснення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину й осіб, що його вчинили (ст. 103 КПК), не властива для цих органів процесуальна функція, вона не узгоджувалася з чинним Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 5), унормованим порядком провадження дізнання в кримінальних справах; б) обґрунтування положення, що включення в ч. 2 ст. 65 КПК України доповнення про те, що протоколи оперативно-розшукових заходів з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, є окремим видом джерел доказів, процесуальна сутність якого в КПК України чітко не визначена і не узгоджується з положеннями законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 10) та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (ст. 15), у зв'язку з чим потребує відповідної конкретизації та оновленого унормування (Lukianchukov, 2005, p. 6).

Дисертація С. С. Чернявського на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Теоретичні та практичні основи методики

розслідування фінансового шахрайства» (12.00.09) (захист відбувся 16 грудня 2010 року) на час захисту також стала першим у криміналістиці монографічним дослідженням фінансового шахрайства та проблем його розслідування. Об'єктом дослідження були суспільні відносини, що виникають під час розслідування шахрайств та інших злочинів у сфері фінансової діяльності громадян, суб'єктів господарювання та держави (Cherniavskiy, 2010, p. 3-4).

Сформульовані автором за результатами дисертаційного дослідження положення та рекомендації були спрямовані на розв'язання важливої науково-практичної проблеми, що полягала у формуванні концептуальних засад методики розслідування фінансового шахрайства, а отримані висновки визначили перспективи наукового забезпечення протидії злочинності та підготовки фахівців для правоохоронних органів. Зокрема, на основі ретроспективного аналізу еволюції способів учинення корисливих зазіхань на власність, узагальнення слідчої та судової практики було визначено механізм фінансового шахрайства, у межах якого висвітлено зміст способів учинення злочинів, а також технологій злочинної діяльності, які застосовують на етапах підготовки, вчинення та приховування фінансового шахрайства (створення фіктивних підприємств та їх об'єднань, використання удаваних угод, підроблення документів, кримінального банкрутства, переведення коштів на банківські рахунки за кордон тощо); обґрунтовано доцільність визначення в структурі обстановки вчинення злочинів характеристики сфери фінансової діяльності як інформаційної моделі, що відображає особливості функціонування фінансової установи, підстави та порядок проведення фінансових операцій, структуру управління, особливості обшуку й звітності, документообігу, а також інші, що впливають на обрання злочинцями певного способу вчинення злочину.

Аргументовано підхід до формування комплексної криміналістичної методики розслідування фінансового шахрайства як узагальнення положень групових, видових і внутрішньовидових методик розслідування корисливих посягань на власність, злочинів у сфері господарської та службової діяльності, визначено перспективи розроблення окремих методик у сферах розподілу й використання бюджетних коштів, кредитно-банківській, страхування, діяльності небанківських кредитно-фінансових установ, обігу цінних паперів, використання комп'ютерних мереж; доведено ефективність програмно-цільового методу для виявлення та розкриття фінансового шахрайства, що полягає в комплексному застосуванні методів економічного аналізу, перевірки й аналізу документів, зокрема, повідомлень у засобах масової інформації та мережі Інтернет, оперативно-розшукових і контрольно-перевірочних заходів тощо. Сформульовані в дисертації

С. С. Чернявського положення спрямовані на вдосконалення концептуальних основ методики розслідування злочинів, що має перспективне значення для наукового забезпечення протидії злочинності (Cherniavskiy, 2010, р. 4-5, 35).

Об'єкт дослідження в дисертаційній роботі Л. І. Аркуші на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності» (12.00.09) (захист відбувся 8 травня 2011 року) – легалізація доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності, і діяльність, спрямована на виявлення та розслідування зазначеного вияву злочинної діяльності (Arkusha, 2011).

Авторка вперше в Україні здійснила комплексне дослідження основних загально-теоретичних і криміналістичних засад, форм і концептуальних положень правового й організаційного забезпечення виявлення, розслідування та запобігання легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності.

Зокрема, уперше: 1) висвітлено зміст і поняття легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності, як динамічної системи стійко повторюваних дій, спрямованих на здійснення операцій з коштами чи майном, одержаними внаслідок організованої злочинної діяльності, з метою приховання їхнього безпосереднього походження для подальшого введення в легальний обіг; 2) на основі аналізу взаємообумовленості й співвідношення з іншими суспільно небезпечними соціальними явищами, такими як: тіньова економіка, організована злочинність, корупція тощо, науково обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження джерел й умов, що сприяють легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності; 3) концептуально в межах теорії криміналістики узагальнено сучасні методи й засоби забезпечення протидії легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності, з визначенням пріоритетності криміналістичних та оперативно-розшукових можливостей протидії; 4) визначено зміст типових слідчих ситуацій, які виникають у процесі розслідування легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності, напрями й тактичні операції із зазначенням переліку та послідовності пріоритетних слідчих дій, оперативно-розшукових заходів.

Також удосконалено: а) характеристику злочинних організацій та вплив особи злочинця на вибір технології вчинення легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності; б) засоби організації взаємодії правоохоронних та інших органів – суб'єктів, що протидіють легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності, на державному й міждержавному рівнях, тощо. За

результатами дослідження також дістали подальшого розвитку напрями вдосконалення чинних норм правового регулювання у сфері протидії легалізації доходів, одержаних унаслідок організованої злочинної діяльності, в Україні (Arkusha, 2011, р. 3-6).

Дисертаційне дослідження Н. С. Карпова на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності» (12.00.09) (захист відбувся 17 квітня 2008 року) на той час було першою в Україні спробою висвітлення на монографічному рівні криміналістичних засад вивчення злочинної діяльності.

За результатами дослідження обґрунтовано низку нових концептуальних положень і висновків, що належать до загальної теорії криміналістики й методологічних засад вивчення злочинної діяльності, удосконалення засобів і методів боротьби зі злочинністю. У роботі, зокрема, вперше: а) сформульовано поняття злочинної діяльності як однієї з форм людської діяльності, що забезпечує існування та розвиток антигромадської складової населення; б) обґрунтовано та схарактеризовано принципи злочинної діяльності як умови її пізнання та найповнішої характеристики сутності; в) аргументовано необхідність і напрями забезпечення пріоритетності в розробленні засобів і методів боротьби зі злочинністю; г) визначено діалектичний характер взаємозв'язку засобів контролю за злочинністю і заходів захисту прав й інтересів особи, що полягає не в їх неправомірному протиставленні, а в забезпеченні розумного поєднання для реалізації обох завдань.

За результатами дослідження одночасно набули подальшого розвитку: а) поняття адекватності засобів і методів боротьби зі злочинністю її сучасному характеру, у зв'язку з чим аргументовано неприпустимість заперечення нових і нетрадиційних засобів та методів збору інформації для виявлення, розкриття, розслідування й попередження злочинів без глибокої наукової й експериментальної перевірки; б) головні напрями криміналістичного вивчення злочинної діяльності з акцентом на умови життєдіяльності злочинності; в) пропозиції щодо подальшого розвитку досліджень злочинної діяльності в змістовому й організаційному аспектах.

Загалом матеріали дослідження Н. С. Карпова (2007) є теоретичними засадами подальшого поглиблення вивчення злочинної діяльності для вдосконалення заходів і засобів протидії їй.

Об'єкт дисертаційного дослідження В. В. Лисенка на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів» (12.00.09) (захист відбувся 3 березня 2006 року) – відносини, які охоплюють теоретичні засади і практику організації та здійснення криміналістичного забезпечення

розслідування податкових злочинів (Lysenko, 2006, р. 4).

Дисертація В. В. Лисенка є першим у вітчизняній криміналістичній літературі комплексним монографічним дослідженням проблем криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів. У роботі міститься низка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо змісту криміналістичного забезпечення напрямів роботи податкової міліції, які сформульовано відповідно до сучасних тенденцій на основі аналізу й узагальнення матеріалів практики, що мають ознаки новизни. У дослідженні також надані пропозиції, спрямовані на розв'язання проблем, наявних на той час, побудови методик розслідування злочинів окремих видів (Lysenko, 2006, р. 5).

Зокрема, у дисертації містяться положення, які на той час мали ознаки новизни: 1) отримала подальший розвиток і наукове обґрунтування система криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Визначено, що криміналістичне забезпечення щодо виявлення та розслідування злочинів повинно мати системний характер (розроблення і впровадження відповідних криміналістичних рекомендацій; концепція криміналістичної освіти (підготовка та перепідготовка кадрів); відповідне технічне й інформаційне забезпечення процесу реалізації на практиці криміналістичних знань; постійний аналіз їх діяльності та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень), бути пріоритетним напрямом удосконалення роботи підрозділів податкової міліції, які спеціалізуються на виявленні та розслідуванні злочинів; 2) з позиції теорії криміналістики визначено поняття податкових злочинів, виокремлено їх структурні елементи, розроблено теоретичні положення криміналістичної класифікації податкових злочинів, які можуть бути підставою для формування сучасних комплексних методик розслідування злочинів; 3) визначено й систематизовано низку організаційних і тактичних заходів щодо виявлення податкових злочинів. Запропоновано перелік найпоширеніших засобів й алгоритмів дій слідчого в процесі виявлення таких злочинів, розглянуто послідовність використання інформації, яка міститься в автоматизованих інформаційно-пошукових системах; 4) запропоновано напрями подальшого вдосконалення взаємодії та координації діяльності правоохоронних і контролюючих органів у процесі розслідування податкових злочинів. Наведено зміст і структуру проекту нормативного акта щодо надання в розпорядження слідчого, прокурора, судді матеріалів, які отримано за результатами оперативно-розшукової діяльності; 5) сформульовано вимоги до первинних матеріалів, їх оцінки та порушення кримінальної справи про податкові злочини. Наведено перелік документів, необхідних для обґрунтованого порушення кримінальної справи та забезпечення її судової перспективи.

Проаналізовано проблемні ситуації щодо оцінки первинних матеріалів про фіктивне підприємництво й легалізацію (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом, і можливі варіанти їх вирішення; б) розроблено низку практичних рекомендацій щодо формування слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування фіктивного підприємництва й легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом. Запропоновано відповідні комплекси процесуальних та інших дій, спрямованих на вирішення слідчих ситуацій тощо (Lysenko, 2006, р. 5-6).

Об'єкт дисертаційного дослідження П. В. Цимбала на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Податкові злочини: виявлення, розкриття, розслідування» (12.00.09) (захист відбувся 2010 року) – суспільні відносини, що виникають у процесі виявлення, розкриття та розслідування злочинів у сфері оподаткування. Автор уперше на монографічному рівні здійснив комплексну розробку проблем виявлення, розкриття та розслідування податкових злочинів кримінально-процесуальними й оперативно-розшуковими засобами і методами боротьби зі злочинністю.

За результатами дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства та практики його реалізації, теоретичного осмислення наявних наукових праць, сформульовано основні результати і пропозиції, які мають теоретичне та практичне значення і дали автору можливість дійти слушних висновків.

Зокрема, на думку автора, податкова злочинність – це суспільно небезпечне, соціально-правове явище, яке охоплює сукупність злочинів, об'єктом яких є охоронювані кримінальним законом відносини з приводу виявлених і вилучених податків та інших обов'язкових платежів. Податкові злочини в системі злочинності набувають дедалі більшого поширення, тому головним завданням органів ДПС України, зокрема податкової міліції, є постійний пошук нових методів, удосконалення наявних засобів і прийомів для викриття порушень податкового законодавства у сфері оподаткування та ухилень від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

У сучасних умовах податкові злочини набувають масового характеру, тому для успішного їх виявлення, розкриття та розслідування важливе значення має знання криміналістичної характеристики, яка дає змогу слідчим та оперативним працівникам проводити аналіз динаміки, інтенсивності, стійкості злочинних діянь, визначати реальні економічні збитки, завдані державі, узагальнювати способи ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів з метою виявлення та реагування на них згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством.

Криміналістична характеристика податкових злочинів є основою для подальшого вдосконалення та розроблення науково обґрунтованих

програм виявлення, розкриття та розслідування податкових злочинів. Основне призначення криміналістичної характеристики полягає в чіткому визначенні проміжної та кінцевої мети розслідування, її ефективність як науковий інструмент тим вища, чим конкретніше виокремлено проблемні обставини, незрозумілі, приховані сторони події злочину тощо.

На підставі аналізу наявних дефініцій визначено криміналістичну характеристику податкових злочинів «як системи узагальнених даних про найбільш типові ознаки відповідного виду (групи) злочинів, що проявляються в способі та механізмі діяння, обставинці його скоєння, особі суб'єкта злочину та інших обставинах, закономірній зв'язок яких є основою наукового і практичного вирішення завдань виявлення, розкриття і розслідування податкових злочинів» (Tsymbal, 2010, p. 394).

Висновки

Такими є найсуттєвіші підсумки здійснених наукових досліджень на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за безпосередньою участю Володимира Петровича Бахіна. Безумовно, ці підсумки не втратили свого наукового та прикладного значення досі, що є результатом професіоналізму, старанності, інших позитивних рис авторів. Проте в їхніх роботах безпосередньо відобразилися і притаманні В. П. Бахіну риси талановитого вченого-криміналіста й мудрого наставника. Не меншу цінність для криміналістичної науки, для її подальшого розвитку становлять також результати виконаних за наукового керівництва Володимира Петровича Бахіна й захищених 40 кандидатських дисертацій, яким буде присвячено наші подальші публікації.

References

- [1] Arkusha, L.I. (2011). *The bases of detection and investigation of the moneylaundering methods for proceeds generated by organized crime* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [2] Bakhin, V.P. (1991a). *Investigative activity: problems of studying and improving* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [3] Bakhin, V.P. (1991b). *Investigative practice: problems of study and improvement*. Kyiv: Lybid.
- [4] Bakhin, V.P. (2002). *Criminalistics. Problems and thoughts (1962-2002)*. Kyiv.
- [5] Cherniavskiy, S.S. (2010). *The theoretical and practical bases of investigation methodic of financial swindle* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [6] Ishchenko, A.V. (1996). *Methodological and organizational problems of development of scientific research in criminalistics* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [7] Karpov, N.S. (2007). *Criminalistic basis for studying the criminal activity* (Doctoral thesis, Odesa, Ukraine).
- [8] Kuzmichov, V.S. (1996). *Investigative activity: essence, principals, criminalistic technique and means of realization* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [9] Lukianchikov, Ye.D. (2005). *Information supply of the crimes investigation (juridical and tactical criminal aspects)* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [10] Lysenko, V.V. (2006). *Problems of Criminalistic Security of investigating of tax crimes* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine).
- [11] Tsymbal, P.V. (2010). *Tax crimes: detection, disclosure, investigation* (Doctoral thesis, Irpin, Ukraine).

Список використаних джерел

- [1] Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 42 с.
- [2] Бахін В. П. Слідча практика: проблеми вивчення і вдосконалення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 1991. 36 с.
- [3] Бахін В. П. Слідча практика: проблеми вивчення і вдосконалення : навч. посіб. Київ : Либідь, 1991. 142 с.
- [4] Бахін В. П. Криміналістика. Проблеми і думки (1962–2002). Київ : Либідь, 2002. 268 с.
- [5] Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 36 с.
- [6] Іщенко А. В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 1996. 36 с.
- [7] Карпов Н. С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 32 с.
- [8] Кузьмічов В. С. Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 1996. 36 с.
- [9] Лук'янчиков Є. Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 36 с.
- [10] Лисенко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 32 с.
- [11] Цимбал П. В. Податкові злочини: виявлення, розкриття, розслідування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2010. 39 с.

Worthy Contribution of Professor V. P. Bakhin to the Training and Certification of Highly Qualified Legal Personnel of Ukraine

ALEKSANDRENKO Olena,

PhD in Law, Associate Professor, Research Fellow of the Research Laboratory on Forensic Support and Forensic Expertise of the Educational and Scientific Institute No. 2 of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7593>;

ZHENUNTII Volodymyr,

PhD in Law, Senior Research Fellow, Leading Research Fellow of the Department of Organization of Scientific Activities of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0578-1494>

Abstract. The path of formation of Professor V. P. Bakhin as a well-known criminalist, one of the heads of the Department of Criminology and Forensic Medicine of the National Academy of Internal Affairs (hereinafter – NAIA). The range of scientific interests of Professor V. P. Bakhin is given, his contribution to the further development of criminology, promising areas of scientific research proposed by him and their further development in the dissertation research of his students. The role and contribution of Professor V. P. Bakhin, as one of the heads of the Department of Criminology, to the development of scientific research and achievements of the department is considered. It is noted that V. P. Bakhin provided scientific consulting by preparing eleven doctoral and 40 candidate theses in criminology, he is the only one among specialists in the specialty 12.00.09. who has such high results. The contribution of V. P. Bakhin's students to the continuation of the development of the areas of forensic research initiated by him at the Department of Criminology and Forensic Medicine of the NAIA is considered. The object and subject, scientific novelty and practical significance of dissertation research for the degree of Doctor of Law, carried out under the scientific advice of V. P. Bakhin, are presented and analyzed. The contribution of the students of Professor V. P. Bakhin to the areas of scientific research on improving investigative activities and forensic methods of investigating crimes based on the study of investigative practice is shown.

Keywords: forensics; dissertation research; scientific school; Department of Forensic Science and Forensic Medicine; National Academy of Internal Affairs; investigative practice.